

Sygn. akt II CSK 118/11

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 25 listopada 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

SSA Marek Machnij

w sprawie z powództwa E. C. i W. C.
przeciwko Międzyzakładowej Spółdzielni Mieszkaniowej „C.” w P.
o uchylenie uchwały,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 25 listopada 2011 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 4 listopada 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powodowie wnosili między innymi o stwierdzenie nieważności uchwały nr 4/07 zarządu pozwanej Spółdzielni z dnia 15 sierpnia 2007 r. ustanawiającej odrębną własność lokali zarzucając, że uchwała jest niezgodna z prawem: przepisami ustawy o własności lokali oraz krzywdząca dla członków Spółdzielni, powołali się także na art. 42 § 3 Pr. spółdz., jako na jedną z podstaw prawnych roszczenia.

Wyrokiem z dnia 4 marca 2008 r. Sąd Rejonowy oddalił powództwo a Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 26 czerwca 2008 r. oddalił apelację powodów stwierdzając, że ponieważ żądali oni uznania uchwały za nieważną z powodu jej sprzeczności z dobrymi obyczajami i naruszenia ich interesu, przysługiwało im roszczenie o uchylenie uchwały, a nie roszczenie o stwierdzenie jej nieważności.

W wyniku skargi kasacyjnej powodów Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 15 stycznia 2010r. I CSK 203/09 uchylił wyroki Sądów obu instancji i zniósł postępowanie w sprawie z powodu jego nieważności. Wskazał, że powodowie domagali się stwierdzenia nieważności uchwały zarządu pozwanej Spółdzielni wnosząc alternatywnie także o uchylenie tej uchwały, a zatem sądem właściwym rzeczowo do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji był, zgodnie z art. 17 pkt 4² k.p.c., sąd okręgowy a nie sąd rejonowy.

W toku ponownego rozpoznania sprawy Sąd Okręgowy w dniu 25 lutego 2010 r. wezwał powodów do jednoznacznego określenia żądania z jakim występują, a na rozprawie w dniu 26 kwietnia 2010 r. pouczył ich, że istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy ma prawidłowe sformułowanie żądania, wobec czego zasadne byłoby by skorzystali z pomocy radcy prawnego lub adwokata. Powodowie poparli żądanie stwierdzenia nieważności przedmiotowej uchwały zarządu i prosili o odroczenie rozprawy celem skonsultowania się z prawnikiem, a następnie w piśmie z dnia 10 maja 2010 r. wskazali, że w wykonaniu zobowiązania Sądu do sprecyzowania roszczenia, prostują żądania w ten sposób, że wnoszą o uchylenie przedmiotowej uchwały zarządu z uwagi na

jej niezgodność z dobrymi obyczajami oraz dlatego, że ma ona na celu pokrzywdzenie powodów jako członków Spółdzielni.

Wyrokiem z dnia 10 czerwca 2010 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo. Stwierdził, że zarzuty powodów dotyczące zaskarżonej uchwały są uzasadnione bowiem jest ona sprzeczna z przepisami art. 42 ust. 3 u.s.m. i art. 3 ust. 2 u.w.l., jednakże powództwo nie mogło być uwzględnione, gdyż zostało błędnie sformułowane. Stwierdzone uchybienia powodują bowiem, że zaskarżona uchwała jest sprzeczna z prawem, a zatem powodom przysługiwało jedynie roszczenie o stwierdzenie nieważności uchwały, tymczasem wnosili oni o jej uchylenie, a Sąd nie jest uprawniony do orzeczenia ponad żądanie.

Sąd Apelacyjny, dzieląc powyższą ocenę, zaskarżonym wyrokiem z dnia 4 listopada 2010 r. oddalił apelację powodów. Stwierdził, że zgodnie z art. 187 § 1 k.p.c. na powodach ciążył obowiązek dokładnego określenia żądania i wskazania uzasadniających je okoliczności faktycznych, co wyznaczało zakres żądania, który, zgodnie z art. 383 k.p.c., nie mógł być rozszerzony ani uzupełniony o nowe roszczenia w postępowaniu apelacyjnym. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, pomiędzy żądaniami stwierdzenia nieważności uchwały, ustalenia nieistnienia uchwały oraz uchylenia uchwały istnieją różnice uniemożliwiające przyjęcie, że roszczenia te mogą być objęte łącznym żądaniem i wywodzić się z tożsamego stanu faktycznego. Nie może też, w ocenie Sądu, dojść do ewentualnego, czy alternatywnego zgłoszenia tych roszczeń. Wyklucza to możliwość uchylenia uchwały w wyniku stwierdzenia jej nieważności. Wskazał, że unormowanie zawarte w art. 43 u.s.m. stanowi *lex specialis* w stosunku do ogólnych zasad zaskarżania uchwał przewidzianych w Prawie spółdzielczym. Powództwo o uchylenie uchwały przysługuje wtedy, gdy opiera się na sprzeczności uchwały z postanowieniami statutu, bądź dobrymi obyczajami albo gdy uchwała miała na celu pokrzywdzenie członka spółdzielni, natomiast w razie sprzeczności uchwały z prawem, przysługuje roszczenie oparte na art. 189 k.p.c. o stwierdzenie nieważności uchwały. Ponieważ powodowie sprecyzowali roszczenie jako żądanie uchylenia uchwały z uwagi na jej niezgodność z dobrymi obyczajami oraz to, że ma na celu pokrzywdzenie powodów jako członków spółdzielni, niewątpliwie wchodzi w grę roszczenie wynikające z art.

42 § 3 Pr. spółdz., które nie mogło być uwzględnione, jeżeli uchwała jest sprzeczna z prawem.

Z tych przyczyn Sąd Apelacyjny oddalił apelację, nie rozpoznając jej zarzutów i argumentów dotyczących kwestii merytorycznych.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach, w ramach pierwszej podstawy powodowie zarzucili naruszenie art. 43 ust. 5 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (jedn. tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116 ze zm. – dalej: „u.s.m.”) i art. 42 § 2-4 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1484 ze zm. – dalej: „Pr. spółdz.”) przez ich niewłaściwe zastosowanie, a w ramach drugiej podstawy naruszenie art. 321, art. 187 § 1, art. 193 § 1 i art. 383 k.p.c. przez pominięcie, że powodowie wystąpili z roszczeniami zarówno o stwierdzenie nieważności jak i o uchylenie przedmiotowej uchwały, wskazując, że jest ona sprzeczna z prawem i dobrymi obyczajami oraz ma na celu pokrzywdzenie powodów; naruszenie art. 386 § 1 k.p.c. przez oddalenie uzasadnionej apelacji powodów oraz art. 378 § 1 k.p.c. przez nie odniesienie się do wszystkich zarzutów tej apelacji i nie rozpoznanie istoty sprawy.

Wnosili o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz zasądzenia kosztów procesu za obie instancje i postępowanie kasacyjne.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powodowie zaskarżyli uchwałę zarządu pozwanej Spółdzielni określającą przedmiot odrębnej własności wszystkich lokali mieszkalnych i użytkowych, a więc uchwałę, o której mowa w art. 42 u.s.m. Tryb podejmowania i zaskarżania takich uchwał reguluje art. 43 tej ustawy, który w ustępie 5 przewiduje dla osób uprawnionych możliwość zaskarżenia uchwały do sądu z powodu jej niezgodności z prawem lub jeśli uchwała narusza interes prawny lub uprawnienia tych osób wskazując, że przyczyną nieważności uchwały nie może być niepodjęcie przez osoby zainteresowane wysłanych przez zarząd powiadomień, o których mowa w ust. 1 i 4. Choć to ostatnie stwierdzenie może sugerować, że przedmiotem powództwa przewidzianego w art. 43 ust. 5 u.s.m. jest roszczenie o ustalenie

nieważności uchwały zarządu, to w istocie przepis ten nie określa wyraźnie rodzaju przysługującego roszczenia.

W literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego słusznie zwrócono na to uwagę, stwierdzając, że przepis powyższy nie reguluje wyczerpująco materii w nim przewidzianej, nie wskazując, jakie powództwo służy osobie uprawnionej, która chce zaskarżyć do sądu uchwałę zarządu, o której mowa w art. 42 i art. 43 ust. 5 u.s.m. Zawiera zatem lukę w tym przedmiocie, a ponieważ reguluje materię bardzo podobną do uregulowanej w art. 42 Pr. spółdz., istnieją podstawy, by lukę tę wypełnić, stosując w drodze analogii art. 42 Pr. spółdz. W konsekwencji należy przyjąć, że uprawnionemu zaskarzającemu na podstawie art. 43 ust. 5 u.s.m. uchwałę zarządu przysługuje roszczenie o stwierdzenie nieważności tej uchwały, gdy zarzuca, że jest ona niezgodna z prawem, co, w razie uwzględnienia powództwa, prowadzi do wydania wyroku deklaratoryjnego, lub roszczenie o uchylenie uchwały, gdy zarzuca, że narusza ona interes prawny lub uprawnienia osoby zainteresowanej, co w razie uwzględnienia powództwa prowadzi do wydania wyroku konstytutywnego, prawokształtującego.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 listopada 2010 r. IV CSK 269/10 (niepubl.) w przepisie art. 42 ust. 5 u.s.m. przewidziane są trzy różne podstawy zaskarżenia uchwały zarządu określającej przedmiot odrębnej własności lokali: 1) niezgodność z prawem, 2) naruszenie interesu prawnego osoby uprawnionej, 3) naruszenie jej uprawnień. Zakładając racjonalność ustawodawcy trzeba przyjąć, że treść tych przesłanek nie pokrywa się. Zgodnie z art. 42 § 2 Pr. spółdz. uchwała sprzeczna z prawem jest nieważna ex lege, co może być przedmiotem powództwa o ustalenie jej nieważności, natomiast żądanie uchylenia takiej uchwały jest bezprzedmiotowe. Naruszenie przez uchwałę zarządu interesu prawnego lub uprawnienia osób, na rzecz których spółdzielnia obowiązana jest przenieść, po ustanowieniu, odrębną własność lokali, uzasadnia wystąpienie z żądaniem uchylenia uchwały zarządu na podstawie art. 42 § 2 Pr. spółdz. w zw. z art. 43 ust. 5 u.s.m. Sprzeczność z prawem uchwały określającej przedmiot odrębnej własności lokali zachodzi w przypadku naruszenia przez jej wydanie przepisów prawa materialnego (np. w razie naruszenia art. 2 ust. 4 u.w.l. i art. 42 ust. 3 pkt.2 u.s.m. przez nie zaliczenie piwnicy jako pomieszczenia przynależnego

do lokalu mieszkalnego w sytuacji, gdy piwnica przyporządkowana jest do tego lokalu i pozostaje w użytkowaniu osoby, której przysługuje spółdzielcze prawo do tego lokalu – porównaj uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2009 r. III CZP 14/09, OSNC 2010/1/5) lub wymogów proceduralnych, gdy miało to wpływ na treść uchwały. Są to przesłanki powództwa przewidzianego w art. 43 ust. 5 u.s.m. o stwierdzenie nieważności uchwały.

Natomiast przesłankami powództwa wytoczonego na podstawie art. 43 ust. 5 u.s.m. o uchylenie uchwały zarządu są zarzuty, że uchwała narusza interes prawny osoby uprawnionej, co oznacza każdy interes członka spółdzielni, który w świetle przepisów korzysta z ochrony prawnej, lub że narusza jej uprawnienia, co oznacza naruszenie interesów skarżącego o charakterze ekonomicznym i socjalnym.

Podstawa faktyczna obu tych roszczeń może być taka sama lub różna, a uchwała sprzeczna z prawem może też naruszać interes prawny lub uprawnienia osoby zainteresowanej, która może dochodzić obu tych roszczeń kumulatywnie. W świetle art. 191 k.p.c. kumulacja roszczeń jest bowiem dopuszczalna jeżeli nadają się one do tego samego trybu postępowania oraz jeżeli sąd jest właściwy ze względu na ogólną wartość roszczeń, a gdy są to roszczenia różnego rodzaju, o ile dla któregośkolwiek z nich nie jest przewidziane postępowanie odrębne ani też nie zachodzi niewłaściwość sądu według przepisów o właściwości bez względu na wartość przedmiotu sporu. Możliwość kumulacji roszczeń nie zależy zatem od jakiegokolwiek związku faktycznego lub prawnego między nimi. Powód może także dochodzić tych roszczeń jako ewentualnych, gdyż, jak wskazał Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 5 czerwca 2007 r. I CSK 86/07 (niepubl.), pomiędzy powództwem pierwszym i ewentualnym nie musi zachodzić związek. Mogą to być także roszczenia wykluczające się nawzajem, gdyż istotą roszczenia ewentualnego jest to, że obowiązek jego rozpoznania przez Sąd powstaje dopiero w razie oddalenia pierwszego powództwa.

Należy zatem stwierdzić, że powodowie mogli dochodzić roszczenia o ustalenie nieważności przedmiotowej uchwały zarządu oraz, jako ewentualnego (alternatywnego), roszczenia o jej uchylenie, wskazując na to, że uchwała z określonych przyczyn jest sprzeczna z przepisami prawa oraz narusza ich interes

prawny lub uprawnienia. W taki też sposób powodowie, działający przed Sądami obu instancji bez zawodowego pełnomocnika, sformułowali roszczenia, na co wskazał już Sąd Najwyższy w poprzednim wyroku z dnia 15 stycznia 2010 r. I CSK 203/09. Określili też w dostateczny sposób podstawę faktyczną obu roszczeń, które powinny być w zgłoszonym kształcie rozpoznane przez Sąd pierwszej instancji. Nie było zatem żadnych podstaw prawnych ani procesowych do żądania przez ten Sąd, by powodowie sprecyzowali roszczenie. Należy więc uznać, że żądanie to, jako bezprzedmiotowe i bezpodstawne, nie mogło wywołać dla powodów ujemnych skutków procesowych, tym bardziej, że występowali w sprawie bez zawodowego pełnomocnika. W istocie Sąd wprowadził ich w błąd, wskazując w toku procesu, że źle sprecyzowali roszczenie i obligując do jego zmiany, choć następnie, w uzasadnieniu wyroku stwierdził, że ich pierwotne roszczenie było prawidłowe i merytorycznie uzasadnione, lecz nie może być uwzględnione, bowiem drugie roszczenie, sprecyzowane na żądanie Sądu, było wadliwe.

W tych okolicznościach także Sąd Apelacyjny obowiązany był rozpoznać merytorycznie apelację w zakresie obu prawidłowo zgłoszonych roszczeń, nie było bowiem podstaw do zastosowania art. 383 zd. 1 k.p.c., gdyż nie nastąpiła zmiana ani rozszerzenie żądania w postępowaniu apelacyjnym. Uzasadniony jest zatem kasacyjny zarzut naruszenia powyższego przepisu, jak również art. 187, art. 193 § 1 i art. 321 k.p.c., które nie miały zastosowania w sprawie.

W konsekwencji naruszenia powyższych przepisów Sąd drugiej instancji nie rozpoznał istoty sprawy i nie odniósł się do merytorycznych zarzutów apelacji, co uzasadnia także kasacyjny zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. Naruszony został również art. 43 ust. 5 u.s.m. przez nie zastosowanie go i nie rozpoznanie zgłoszonych na jego podstawie roszczeń.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).